

QUIDQUID SUB TERRA EST, IN APRICUM PROFERET AETAS

Tanulmányok Takács Miklós 65. születésnapja tiszteletére

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Régészettudományi Intézet

Martin Opitz Kiadó

ELTE Humán Tudományok Központja
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia

A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai

Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Volume 38

ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok

Volume 16

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Institute Archaeological Sciences

ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
International Advisory Board

Heinrich Härke
Eberhard Karls Universität (Tübingen, D)

Oleksiy V. Komar
Institute of Archaeology of NUAS (Kiev, UA)

Abdulkarim Maamoun
Damascus University (Damascus, SY)

Denys Pringle
Cardiff University (Cardiff, UK)

Dmitry A. Stashenkov
Samara Regional Historical Museum (Samara, RU)

Nikolai P. Telnov
Institute of Archaeology of MAS (Chişinău, MD)

Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok
International Advisory Board

Balázs Balogh
Director General of the Research Center
for the Humanities (Budapest)

Pál Fodor
Honorary Director General of the RCH (Budapest)

László Klima
PPCU Institute of Archaeological Sciences
(Budapest)

Hakan Aydemir
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Istanbul)

Balázs Sudár
Institute of History of RCH (Budapest)

Attila Türk
Early Hungarians' History Research Team of RCH
(Budapest)

*QUIDQUID SUB TERRA EST,
IN APRICUM PROFERET AETAS*

Tanulmányok Takács Miklós
65. születésnapja tiszteletére

Studies in honour of Miklós Takács
on his 65th birthday

Főszerkesztő
LANGÓ PÉTER

Szerkesztők
K. NÉMETH ANDRÁS – MAG HELLA – RÁCZ TIBOR ÁKOS

BUDAPEST 2026

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

ELTE

HUMÁN TUDOMÁNYOK
KUTATÓKÖZPONTJA

A kötet a PPKE-BTK-KUT-24-1. és az ELTE HTK MÖK (Őseinket felhozád. 2022–2026) pályázati program keretében készült

Borítókép

Antikizáló korinthuszi oszlopfő a berzencei vár ásatásából (Fotó: Balla Krisztián)

Hátlap

A csákberény-orondpusztai temető 62. sírjából származó edény és a rákarcolt ábrázolás fotója
(Fotó: Tóth Brigitta, Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár)

A címben szereplő idézet forrása

Horatius: Epistulae. Liber I. VI. 24.

A szerkesztésben közreműködött

Csepregi Horváth Dóra – Gál Judit

Olvasószerkesztő

Mag Hella

© szerzők

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészet és Társadalomtudományi Kar, Régészettudományi Intézet

© ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja Magyar Őstörténeti Kutatócsoport

© Martin Opitz Kiadó

ISBN 978-615-6998-18-7

HU-ISSN 2064-8162

HU-ISSN 2786-1538

DOI 10.55722/Arpad.Kiad.2026.16

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

Borítóterv:

Óvári Péter

Nyomda: Pauker Nyomda

Felelős vezető: Vértés Dániel

TARTALOM

TABULA GRATULATORIA

ELŐSZÓ

KÖSZÖNTŐK

PÁLÓCZI HORVÁTH András: Fejezetek Takács Miklós életéből – ahogy én láttam

SZENTPÉTERI József: Földvár felé félúton. Zamárdi–Tétel–Titel

ANYAGI KULTÚRA (KERÁMIA)

MASEK, Zsófia: The Hun-period archaeological finds of Kiskőszeg (Batina, HR)

PAP Ildikó Katalin: Késő népvándorlás kori leletek Sárvár-Óvárról

BÍRÓ Gyöngyvér: Egy sormintás bográcsról. Pecsétlőkerékkel díszített Árpád-kori kerámiatöredék
Jászfényszaru-Szőlők alján

BOTÁR István: Lokális „füllentés” vagy történeti kapcsolat? Egy ritka bogrács típus Csikban

FUSEK, Gabriel: Scherben von hochmittelalterlichen Kesseln aus Nitra

VÍZI Márta: Szemeskályhák oromdíszei. Figurális megoldások

PAPP Adrienn: Oszmán kori sgraffitódíszes edények a Budapest, Bem tér 3. – Fekete Sas utca 4. szám alatt
végzett feltárás leletei közül

ANYAGI KULTÚRA (FÉMEK)

DEMO, Željko: Religious series and issues of the “Sirmium” group with particular attention
to the figurative series with the depiction of a Woman and an Angel at the grave of Christ

VADAY ANDREA: Az infiltrációs zóna tipikus lelete az Aquincumot Porolissummal összekötő
kereskedelmi és hadiút közelében

LŐRINCZY Gábor – STRAUB Péter: Két délvidéki 7. századi leletegyüttesről. Régi leletek,
új megközelítésben. A bácsújfalui leletegyüttesről

MÜLLER, Róbert: Ein karolingisches Schwert aus Murakeresztúr-Kollátszeg (Ungarn, Kom. Zala)

PROFANTOVÁ, Nad'a: Bronze early medieval round decoration from Hlavenec near Stará Boleslav,
Prague-East District

BUNČIĆ, Maja – RADIŠIĆ, Milica: Early medieval belt fittings from Syrmia in the collection
of the Archaeological Museum in Zagreb

VARGA Máté: Kora Árpád-kori késtok a fiad-képusztai temetőből

KATONA-KISS Attila: Jegyzetek a besenyő szállásterületeken előkerült csillag alakú buzogányokhoz

ROSTA Szabolcs – PÁNYA István – MAGDUS Tamás: Ladánybene újratöltve – a Hornyák-dombi tatárjárás kori kincslelet helyszínének 2024. évi azonosítása

WOLF Mária: Árpád-kori pecsétnyomó az abaújházi várban

GYÖRFY Zsolt – LÁSZLÓ Keve: Középkori egyházi pecsétnyomó Ikland határából

MORDOVIN, Maxim – PROHNENKO, Igor – HORVÁTH, Veronika: Sealing Success: Cloth Seals and the International Life of Leuven Broadcloth

TEMETKEZÉSEK

KISS P. Attila: „...tegnap még embercsíra, holnap már bebalzsamozott tetem vagy hamu...” Hamvasztás, depó vagy sír volt-e az 5. századi horgosi lelet?

BUGARSKI, Ivan: Vampirism or just soil use: On the deposition of sickles in Avar-Period graves in the south of the Khaganate

KÖNIG, Tomáš: Three graves, one alliance: A political network and cultural exchange in late Great Moravia

ALAJBEG, Ante: Reflecting on Gordon Childe: Princely burials and social transformation in early medieval Dalmatia

OTÁ, Silviu: Some data on the necropolis around the franciscan monastery in Caransebeș-Centru (Caraș-Severin County)

ÉPÜLETEK, ÉPÜLETELEMEK

ARADI Csilla: Árpád-kori kőfaragványok a berzencei vár leletanyagában

TAKÁCS Ágoston: Egy különleges, kőből készült tárgytípus a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeum kőtárából

TÓTH Endre: Egy rejtélyes kőfaragvány és egy még rejtélyesebb apáca (A bökenysomlói monostorról)

LASZLOVSKY, József – VARGHA, Mária – PARVANOV, Petar: Unearthing a medieval crime scene: The medieval church and monastic grange at Pomáz-Nagykovácsi puszta

SZOLNOKI Tamás: A pesti Nagyboldogasszony-Főplébánia-templom régészeti kutatása 2014 és 2016 között I.

ÓDOR János Gábor – K. NÉMETH András – BERTA Adrián – KOVÁCS Bianka Gina: A dunaföldvári bencés apátság geofizikai felmérése

RÁCZ Tibor Ákos: Az ipolysági premontrei prépostság építéstörténete a 2022–2023-ban végzett megelőző feltárások alapján

MÉSZÁROS Orsolya: Falusi templom vagy premontrei monostor? A nagykökenyesi Havas Boldogasszony templom 2024. évi régészeti kutatása

SZAKÁCS Béla Zsolt: Építészet a Magyar Királyság déli határszélén 1500 körül

GERE László: Adalék Döbrököz várának történetéhez

TELEPKUTATÁS

VIDA Tivadar: Avar táj avar ecsettel

SKRIBA Péter – MARCZEL Krisztina – TAKÁCS Balázs – SZENTHE Gergely: Településkerámia, házak és radiokarbon időrend a daruszentmiklósi avar telepen

JENEI Anita – HORVÁTH Antónia – GÁL Viktor: Kora Árpád-kori kohásztelep Kazincbarcika határában

PÁTKAI Ádám: Kora Árpád-kori földbe mélyített lakóépület feltárása a veszprémvölgyi apácakolostor mellett

SZÖLLÖSY Csilla – POKROVENSZKI Krisztián: Árpád-kori településrészlet Pusztaszabolcs határában

LUKÁCS Nikoletta – SZÉNÁSY-LACZKÓ Virág – LYUBLYANOVICS Kyra: Egy Árpád-kori település a Kisalföld keleti peremén. Ács-Alsó-Sörös lelőhely régészeti és archeozoológiai kutatásának eredményei

JANES, Andrej: A prolegomenon to the archaeology of medieval rural settlements in Croatia

GARDINER, Mark: Design and display in English late medieval peasant houses

TELEPÜLÉSTÖRTÉNET

SZÜCSI Frigyes – PETKES Zsolt: Egy koronázóváros bölcsőjénél: Székesfehérvár lehetséges kora középkori előzményei

PAPP Attila: Utak, falvak, templomok. Az Árpád-kori településhálózat kutatásának friss eredményei Veszprém megye keleti régiójában

SZENDE Katalin: Káptalanok és piacterek. A püspöki székvárosok helyrajzáinak kérdéséhez

SÁROSI Edit: Kecskemét – a történeti városlapraíró kutatásának lehetőségei, eredményei

F. ROMHÁNYI Beatrix: Egy határmenti terület a források tükrében: Moson vármegye gazdasági viszonyainak alakulása a 14. század eleje és a 19. század eleje között

KÖZÉPKORI TÖRTÉNELEM, FORRÁSOK

SZABADOS György: Koppány atabég, az Anjou-ház fantomja. Kritikai megjegyzések két újszerű (?) elmélettel kapcsolatosan

VESZPRÉMY László: Szolárium Dömösön

GÁL Judit: A Iohannes Lucius gyűjteményében található Árpád-kori királyi és hercegi oklevelekről

KÖRMENDI Tamás: Megjegyzések egy történelem nélküli középkori premontrei monostor történetéhez

TERNOVÁČZ Bálint: Árulás a boszniai káptalanban. Adalék az 1350-es évek boszniai–magyar kapcsolatainak történetéhez

ŐZE Sándor: Mekkora volt a pusztulás a török hódítás miatt és milyen lehetőség adódott az elkerülésére? Töprengés egy Mohács-évforduló előtt

MÓDSZERTAN, ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEK

KÖSZEGHY Miklós: A gézeri kalendárium (?) nyomában

ZÁGORHIDI CZIGÁNY Bertalan – TÜRK Attila – ÓVÁRI Péter – LIPTÁK Viktor – JANCsik Balázs –
SZÜCSI Frigyes – SANTA Zsombor: Káoszból rendet. Régészeti adatok a honfoglalás kori készenléti
íjtartó tegezsek elméleti rekonstrukciójához a bodrogszerdahelyi 1937/2. sír kapcsán az újabb hazai
és kelet-európai leletek fényében

ZIMMERMANN, Haio: Auch erfolgreiche Prospektionsmethoden können versagen Kontinuierliche
Besiedlung versus Siedlungslücke südlich der Nordsee während der Späten Völkerwanderungszeit

BILOGRIVIĆ, Goran: Beyond typology: Hilt, traces of wear, and the personal relations between
early medieval swords and their bearers

BRADY, Niall: Ceramics as little bits and pieces, a view from Ireland

DOESBURG, Jan van – GROENEWOUDT, Bert – HABERMEHL, Diederick: 'Special' pottery deposits in medieval
and postmedieval settlements in the Netherlands

FELD István: Középkori várkutatásunk terminológiájához

KARLSSON, Catarina – SVENSSON, Eva: Medieval rural industries and environmental management

THEUNE, Claudia: Intentions and practices as an approach to analyse past archaeological contexts. Some
thoughts based on Hans Jürgen Eggers' concept of the framework of features

SCHREG, Rainer: Die Aussagekraft von Oberflächenfunden aus Surveys: ein Testlauf bei Szentes

TABULA GRATULATORIA

Alajbeg, Ante	Gardiner, Mark	Lyublyanovics Kyra
Albrecht, Stefan	Gere László	Magdus Tamás
Aradi Csilla	Groenewoudt, Bert	Majer Zsófia Veronika
Arányiné Papp Judit	Grynaeus András	Major Balázs
Bácsatyai Dániel	Győrfi Zalán	Marczel Krisztina
Bagi Dániel	Habermehl, Diederick	Masek Zsófia
Bálint Marianna	Harangi Flórián	Mende Balázs
Belényesy Károly	Hoppál Mihály	Mészáros Orsolya
Berta Adrián	Horváth Antónia	Mészáros Tamás
Bertók Gábor	Horváth László	Milavec, Tina
Beszédes József	Hudák Krisztina Eszter	Molnár Antal
Bilogrivić, Goran	Ilon Gábor	Mordovin Maxim
Bíró Gyöngyvér	Jámbor Keve	Mráv Zsolt
Bíró László	Janes, Andrej	Müller Róbert
Bíró Szilvia	Jenei Anita	Nagy Levente
Bognár Katalin	Juhász Erika	Neményi Réka
Botár István	K. Németh András	Nowotny, Elisabeth
Brady, Niall	Karlsson, Catarina	Ódor János Gábor
Bugarski, Ivan	Katona Csete	Oța, Silviu
Bunčić, Maja	Katona-Kiss Attila	Őze Sándor
Czuppon Tamás	Kiss Gábor	Pálóczi Horváth András
Csaplár-Degovics Krisztián	Kiss P. Attila	Pánya István
Daim, Falko	Kovács Bianka Gina	Pap Ildikó Katalin
Dani János	Kovács László	Papp Adrienn
Demeter Gábor	König, Tomáš	Papp Attila
Demo, Željko	Körmendi Tamás	Parvanov, Petar
F. Romhányi Beatrix	Kőszeghy Miklós	Paszternák István
Feld István	Kulcsár Gabriella	Patay-Horváth András
Filipec, Krešimir	Langer Dániel Péter	Pátkai Ádám
Fodor Pál	Langó Péter	Petkes Zsolt
Fusek, Gabriel	László Keve	Pető Zsuzsa Eszter
Füredi Ágnes	Laszlovszky József	Petrinec, Maja
Gabler Dénes	Liska András	Pokrovenszki Krisztián
Gál Judit	Lőrinczy Gábor	Pópity Dániel
Gál Viktor	Lővei Pál	Profantová, Naďa
Gallina Zsolt	Lukács Nikoletta	Prohászka Péter

Prokhnenko, Igor	Szénásy-Laczkó Virág	Tóth Endre
Rácz Tibor Ákos	Szende Katalin	Tringli István
Radišić, Milica	Szende László	Türk Attila
Rajna András	Szenthe Gergely	Ungerman, Šimon
Rapan Papeša, Anita	Szentpéteri József	Vaday Andrea
Reich Szabina	Szigeti Judit	van Doesburg, Jan
Révész László	Szolnoki Tamás	Varga Máté
Ringer István	Szovák Kornél	Vargha Mária
Rosta Szabolcs	Szöllősy Csilla	Vass Lóránt
Sárközi Julianna	Szörényi Gábor	Veszprémy László
Sárosi Edit	Szulovszky János	Vida Tivadar
Schreg, Rainer	Szücsi Frigyes	Vizi Márta
Schulze-Dörrlamm, Mechthild	Takács Ágoston	Wilhelm Ákos
Skriba Péter	Takács Balázs	Wolf Mária
Soós Rita	Takáts Mór Bendegúz	Yotov, Valeri
Špehar, Perica	Ternovác Bálint	Zágorhidi Czigány Balázs
Straub Péter	Theune, Claudia	Zágorhidi Czigány Bertalan
Svensson, Eva	Tobias, Bendeguz	Zimmermann, Haio
Szabados György	Tojčić, Deni	Zsoldos Attila
Szakács Béla Zsolt	Tomka Gábor	Zsupán Edina

ELŐSZÓ

Sajátos módon tükrözik az ünnepi kötetek tanulmányai az ünnepelt életútját. Az írások ajánlásai, a köszöntők szívélyes visszaemlékezései mellett a tanulmányok témái is sokat elárulnak arról, milyen kutató áll a középpontban. E kötet lapjain a Kárpát-medence középkori régészetének legtöbb fontos alaptémája jelen van, közép- és kelet-európai összefüggéseivel együtt, európai kitekintéssel. A kötet, mint egy „szellemi térkép” mutatja meg Takács Miklós életművének gyökereit és kisugárzását. A hun kortól az oszmán korig, a Kárpát-medencétől Írorszáig, Hollandiáig vagy Svédorszáig terjed a horizont.

Quidquid sub terra est, in apricum proferet aetas. E kötet címének horatiusi gondolata általában véve leírja a régészet egyik legszebb feladatát, de különösen találó Miklós munkásságára. Maga is tárt fel föld mélyén rejtőző régészeti emlékeket, de ennél jóval nagyobb horderejű az elméleti jellegű munkássága, mellyel történeti-régészeti szakmai kérdéseket bontott ki, és új kutatási irányokat jelölt ki a szakmai közösség számára. Figyelme a kerámiától a kőfaragványokig, a veremházról a monostorig, a köznéptől az uralkodó dinasztiáig mindenre kiterjedt. Írásai közt egyszerű anyagközlést, módszertani alapvetést és összegző igényű monográfiákat egyaránt találunk. Miklós élete során számtalan kutatói közösség alaptagja volt, innen is ered témáinak sokszínűsége. Kiterjedt szakmai kapcsolatrendszerét és tudományos érdeklődését remekül reprezentálja a tiszteletére összeállított monumentális mű.

Kötetünk 95 szerző kilenc nagy témacsoportba sorolt 65 tanulmányát foglalja magába. Ilyen teteles mennyiségű tanulmány nem született volna, ha a szerzők pusztán csak a tudós kutató életműve előtt tették volna tiszteletüket. Ezek az írások egy szeretetteljes ember köszöntésére születtek. Miklós barátságos, kissé karcos humorú, vég nélkül adomázó, és az adomák közt mélyen alapozott materiális tudást felvillantó személyisége sokakban kelt rezo-

nanciát. Miklós azok közé a kutatók közé tartozik, akik tudományos életművük mellett szakmai közösséget is építenek, generációkat kötnek össze, nemzetek közt teremtenek kapcsolatot és természetessé teszik a párbeszédet tudományterületek és kutatói iskolák közt. Szívósan ragaszkodik kutatási témáihoz, mindegyikhez újra meg újra visszatér az új adatok fényében, nem tetszeleg a mindent tudó professzor szerepében és elfogadja, hogy a sajátjától eltérő szakmai véleményeknek is van létjogosultsága.

Meghatározó élményem Miklóssal kapcsolatban ez a nyitottság a nézetek sokszínűségét illetően. Engedtessek meg itt, hogy személyesebb hangnemben saját példámat hozzam fel. Ifjú kutatóként középkori településrégészettel foglalkoztam, és disszertációm írása során nem egy kérdésben a Miklósétól eltérő következtetést fogalmaztam meg. El is készültem rá lelkiekben, hogy egy hatalmas ellenséget szereztem magamnak. Miklós azonban egy pillanatilag sem vette szívére a leírtakat, nem engedte, hogy holmi tudományos nézeteltérés emberi kapcsolatokat befolyásoljon. Ehelyett ő volt az, aki meghívott a középkori falukutatás nemzetközi konferenciasorozatára, a Ruralia rendezvényeire, ahol mindenben segítségemre volt, hogy kutatói pályám gazdagodjon és látóterem bővüljön, miközben maga is harsányan öregbítette a hazai kutatók szakmai hírnevét, ápolta a nemzetközi kapcsolatokat, soha nemcsak a kutatói attitűdre figyelve, hanem az emberi kvalitásokra is. Ugyancsak az ő közreműködésével és bátorítására kerültem 2019-ben óraadóként a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézetébe, és ez egy újabb sor pozitív változást generált életemben. A múzeumi szféra után az egyetemi oktatás teljesen új világába csöppentem, majd merültem el egyre jobban. Határokon átnyúló ásatási kalandok, baráti hálózatok, együttműködési lehetőségek nyíltak meg, és nem utolsósorban megtapasztaltam az ifjú nemzedékek oktatásának örömét és kihívásait.

Kedves Miklós! Valószínűleg nem vagy tudatában, milyen hatással voltál sokunk életére ezekkel a gesztusokkal. Köszönet érte. E kötet valamennyi szerzője számára sokat jelentesz, és erről a magamódján mindenki tanúbizonyságot tesz. Fogadd

ezeket a tanulmányokat hálánk és tiszteletünk jeléül. Kívánjuk, hogy még sokáig a tőled megszokott módon, kíváncsisággal, derűvel és szellemi nyitottsággal fordulj a múlt és jelen embere felé.

Gödöllő, 2026. 07. 28.

Rácz Tibor Ákos

FEJEZETEK TAKÁCS MIKLÓS ÉLETÉBŐL – AHOGY ÉN LÁTTAM

PÁLÓCZI HORVÁTH ANDRÁS

„1987. július 27. Este megérkezett Takács Miklós régész.” (Szentkirály/Lászlófalva, Ásatási napló) Ezzel kezdődött gyümölcsöző együttműködésünk. Miklóst néhány évvel korábban ismertem meg, amikor szakdolgozatát készítette, és bejárt a Nemzeti Múzeumba cserépbográcsokat tanulmányozni. Az ásatáson kiderült, hogy az életvidám fiatalember kiváló és kitartó munkatárs, öt héten keresztül, a szezon végéig részt vett a feltárásban, sőt, a következő évben is velünk töltött két hetet. Fő műve egy mesterien kibontott, földbe mélyített ház volt, a késő középkori falu legkorábbi épülete. A felmérési rajz is neki köszönhető.¹

1. kép. Szentkirály, 1987. Csoportkép az ásatáson dolgozókról. Takács Miklós mellett Ferencz Márta antropológus

1987 mozgalmas év volt Szentkirályon. Az Ásatási napló szerint augusztus 5-én este „...Takács Miklóst születésnapján felköszöntöttük. Dalmát borral kínált bennünket. A szalonnasütést elmosta az eső, ezért serpenyőben sült szalonnát ettünk.” Két hétre rá, augusztus 20-án ökörsütéssel egybekötött nagy ünnepség volt Szentkirályon, ekkor

2. kép. Szentkirály, 1988. Sabján Tibor és Takács Miklós az ásatást meglátogató amerikai antropológussal

kapta vissza a falu történelmi nevét, Lászlófalva újra Szentkirály lett. A római katolikus Szent István király-templom kertjében a váci püspök celebrálta a szentmisét, melyen a falu világi vezetői is részt vettek. Néhány kilométerre Lakitelektől ez volt a rendszerváltás előszele.

3. kép. Szentkirály, 1988. Csoportkép. Takács Miklós jobbról a második, mellette Sabján Tibor

¹ Szentkirály-Templom-dűlő-Református templom, 23. épület. PÁLÓCZI HORVÁTH 2014, 22, 27, 9–12. kép.

4. kép. Spa, Belgium, Ruralia II. konferencia, 1997.
Takács Miklós és Béres Mária

Következő közös fejezetünk egy évtized múlva kezdődött, amikor Takács Miklós is csatlakozott az európai középkori falu kutatói közösségéhez, az Association Ruraliához, 1997-től együtt vettünk részt a kétévenként megrendezésre kerülő konferenciákon. Több előadást is hallhattunk Miklóstól a 90-es évek első felében folytatott kislétföldi ásatásainak eredményeiről, az Árpád-kori lakóházról és falukutatásról.² A Ruraliának szakmai tudása, nyelvismerete és kommunikációs képességei révén olyannyira meghatározó személyisége lett, hogy bizottsági tagsága mellett 2005-től a szervezet titkárának feladatkörét is betöltötte, felváltva a tíz éven keresztül titkári teendőket ellátó, felejthetetlen belga kollégát, Johnny De Meulemeestert (1946–2009). A konferenciák közötti években a Ruralia-komité rendszerint Prágában gyűlt össze, az előző konferencia értékelésére és a következő előkészítésére. A prágai

5. kép. Maynooth, Írország, Ruralia III. konferencia, 1999.
Tari Edit, Takács Miklós, Béres Mária

6. kép. Prága-Vyšehrad, 2004. Takács Miklós Michael Schmaedecke svájci régésszel a Tábor-kapu előtt

Régészeti Intézet vendégszeretétét élvezhettük, egyszer-egyszer kisebb régészeti kirándulásra is elvittek bennünket középkori emlékekhez.

Ezekre az évekre esik, hogy szakmai és baráti kapcsolatunk egyre szorosabb lett Sabján Tiborral, akinek többen köszönhetünk művészi színvonalú középkori lakóház- és kályharekonstrukciókat, és aki Bencze Zoltánnal, Gyulai Ferencsel és Miklóssal együtt az Árpád-kori veremház új, szellemes rekonstrukcióját kiötlötte és megvalósította.³ Tiborral és Miklóssal közösen dolgoztunk ki egy tervet a középkori népi építészet bemutatására a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban, ami sajnos nem valósult meg. Emlékezem

² Takács Miklós tanulmányai a Ruralia II–VI. konferenciáiról kiadott kötetekben: TAKÁCS 1998; TAKÁCS 2000; TAKÁCS 2002; TAKÁCS 2005; TAKÁCS 2007.

³ BENCZE ET AL. 1999.

7. kép. Zsámbék, 2005. Takács Miklós vezetést tart a Ruralia VI. konferencia résztvevőinek, mögötte Johnny De Meulemeester

szerint a Ruralia-konferenciák inspiráltak bennünket, hogy megszervezzük a „Népi építészeti a Kárpát-medencében a honfoglalástól a 18. századig” című konferenciát, amelynek 2001 októberében Szolnokon a Damjanich János Múzeum adott otthont, és amelynek anyaga a múzeum és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum közös kiadványaként jelenhetett meg, az egyes tájak népi építészeti tárgyaló konferenciák és kötetek sorozatában. Az Árpád-kori lakóház kutatási helyzetképét Takács Miklós írta meg, alapos kutatástörténeti visszatekintéssel.⁴

2005-ben Magyarország adhatott otthont a VI. Ruralia-konferenciának, a szervezés oroszlánrészét Takács Miklós végezte. A megnyitó ünnepség Szentendrén, a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban volt, a szállás és az előadások Dobogókőn. A három és fél nap előadáshoz két és fél nap kirándulás is járt, Zsámbéktól az örvényesi vízimalomig, Hollókőtől a karcagi temetőcsősz házáig.

2009-ben a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatban Miklóssal közösen tartottunk előadást a Ruralia céljairól, történetéről, eredményeiről. A szervezet Alan Aberg, a National Archaeological Record igazgatójának javaslatára 1995-ben alakult meg, hogy az európai középkori falu régészetével foglalkozó kutatók számára rendszeres fórumot teremtsen, 1999-től Jean-Marie Pesez, neves francia középkori régész professzor elhunytá után az ő nevét vette fel.⁵ Az első 12 év

8. kép. Takács Miklós az örvényesi vízimalomnál a Ruralia VI. szakmai kirándulásán, 2005-ben

konferenciáin 28 országból összesen 186 fő adott elő, Magyarországról 20 fő, folyamatosan sikerült bekapcsolni a részvételbe egyre több régész kollégát.

Számomra ekkor ért véget a közös munka, életem másképp alakult, nem tudtam benne tovább részt venni. Természetesen hazai konferenciákon, szakmai rendezvényeken Miklóssal még többször találkoztunk, és remélhetően a jövőben is fogunk. A szerencsés véletlen még a PPKE Régészeti Tanszékén is összehozott bennünket, egy-egy vizsgáztatás és egy emlékeztető brnói kirándulás erejéig. Úgy érzem, hogy ez a több éves *ad hoc* együttműködésünk nagyon sikeres volt, amit nagyon köszönök Neked, Miklós, amikor boldog születésnapot, jó egészséget és még sok évtized eredményes régészeti kutatást kívánok!

⁴ TAKÁCS 2001.

⁵ Ruralia, the Jean-Marie Pesez conferences on medieval rural archaeology.

BIBLIOGRÁFIA

- BENCZE ET AL. 1999: Bencze Z. – Gyulai F. – Sabján T. – Takács M.: *Egy Árpád-kori veremház feltárása és rekonstrukciója (Ausgrabung und Rekonstruktion eines Grubenhauses aus der Árpádenzeit)*. Monumenta Historica Budapestinensia X. Budapest 1999.
- PÁLÓCZI HORVÁTH 2014: Pálóczi Horváth A.: „Terra vacua et habitatoribus destituta”. Szentkirály a tatárjárás előtt és után. In: „*Carmen miserabile*”. *A tatárjárás magyarországi emlékei. Tanulmányok Pálóczi Horváth András 70. születésnapja tiszteletére*. Szerk.: Rosta Sz. – V. Székely Gy. Kecskemét 2014, 21–28.
- TAKÁCS 1998: Takács, M.: Dörfliche Siedlungen der Árpádenzeit (10.–13. Jh.) in Westungarn. In: *Ruralia II. Conference Ruralia II – Spa, 1st – 7th September 1997*. Památky Archeologické – Supplementum 11. Eds.: Fridrich, J. – Klápště, J. – Smetánka, Z. – Sommer, P. Prague 1998, 181–191.
- TAKÁCS 2000: Takács, M.: Nucleated and/or dispersed settlements from the Árpadian and the Angevin Age in the West Hungarian Region of Kisalföld. In: *Ruralia III. Conference Ruralia III – Maynooth, 3rd–9th September 1999*. Památky Archeologické – Supplementum 14. Ed.: Klápště, J. Prague 2000, 240–251.
- TAKÁCS 2001: Takács M.: Az Árpád-kori köznépi lakóház kutatása, különös tekintettel az 1990-es évekre (Erforschung des Wohnhauses des gemeinen Volkes zur Arpadenzeit; im Mittelpunkt die Forschung der 1990er Jahre). In: *Népi építészet a Kárpát-medencében a honfoglalástól a 18. századig*. Szerk.: Cseri M. – Tárnoki J. Szentendre–Szolnok 2001, 7–54.
- TAKÁCS 2002: Takács, M.: Der Hausbau in Ungarn vom 2. bis zum 13. Jahrhundert n. Chr. – ein Zeitalter einheitlicher Grubenhäuser? In: *The rural house from the migration period to the oldest still standing buildings. Ruralia IV. 8.-13. September 2001. Bad Bederkesa, Lower Saxony, Germany*. Památky Archeologické – Supplementum 15. Ed.: Klápště, J. Prague 2000, 272–290.
- TAKÁCS 2005: Takács, M.: The importance of water in the life of the rural settlements of Mediaeval Hungary. In: *Water management in medieval rural economy. Les usages de l'eau en milieu rural au Moyen Âge. Ruralia V. 27e septembre–2e octobre 2003. Lyon/Villard Sallet Région Rhône-Alpes, France*. Památky Archeologické – Supplementum 17. Ed.: Klápště, J. Prague 2005, 222–232.
- TAKÁCS 2007: Takács, M.: Handwerkliche Produktion in den dörflichen Siedlungen im árpádenzeitlichen Ungarn (10. bis 13. Jahrhundert). In: *Arts and Crafts in Medieval Rural Environment. L'artisanat rural dans le monde médiéval. Handwerk im mittelalterlichen ländlichen Raum. Ruralia VI. 22nd–29th September 2005. Szentendre–Dobogókő, Hungary*. Eds.: Klápště, J. – Sommer, P. Prague 2007, 53–70. <https://doi.org/10.1484/M.RURALIA-EB.3.1128>

QUIDQUID SUB TERRA EST,
IN APRICUM PROFERET AETAS

Studies in honour of Miklós Takács
on his 65th birthday